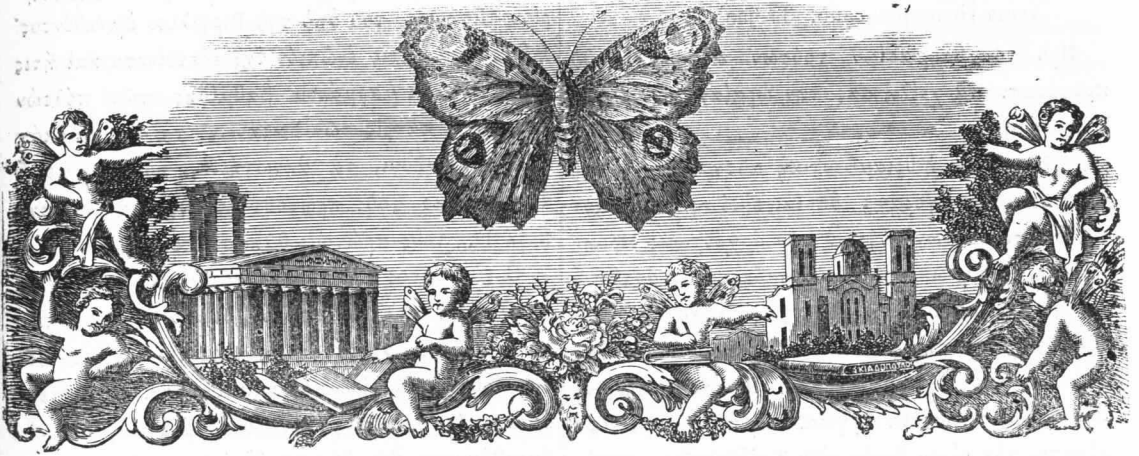

ΧΡΥΣΑΛΛΙΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ,

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ,

ΠΟΙΚΙΛΑ.

ΤΟΜΟΣ Δ'.

15 ΜΑΪΟΥ, 1866.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 81.

ΕΚΔΡΟΜΗ ΕΙΣ ΠΟΜΠΗΙΑΝ.

(Ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ.)

I.

Ἀναγνώσται, ἐάν ποτε ἐσταματήσατε ρεμβάζοντες πρὸ τῶν ἐρειπίων ὑδραγωγείου τινὸς ἢ ἀμφιθέατρου, ἐάν ἔν τινι μουσεῖῳ ἐκυρτώθητε περιέργως ἐπὶ λύχνου τινὸς ἢ περιδεραίου· ἐάν ποτε διήλθετε εὐχαρίστως ὥρας τινὰς μὲ τὸν Ὅμηρον ἢ τὸν Βιργίλιον ἀνὰ χεῖρας, ἀκολουθήσατέ μοι. Δὲν θέλω δεῖξει εἰς ὑμᾶς ἓν μόνον μνημεῖον, λίθον τινὰ λησμονηθέντα ὑπὸ τοῦ χρόνου, ἀλλ' ὁλόκληρος πόλις θέλει ἐξέλθει ἐκ τῆς γῆς καὶ θέλει παρουσιασθῇ ἐνώπιον ὑμῶν, κεκοσμημένα διὰ τῶν ἀγαλμάτων τῆς, τῶν εἰκόνων τῆς, τῶν χαλκῶν τῆς σκευῶν, ὡς ὠραία παρθένος, ἥτις ναρκουμένη ἐκ τῆς ἰσχύος νύμφης τινὸς, μετὰ μακρὰ ἔτη ἐπιστρέφει εἰς τὴν ζωὴν καὶ διηγεῖται τὰ λυπηρὰ καὶ ποιητικὰ συμβεβηκότα τῆς.

Σᾶς ὁδηγῶ εἰς Πομπηίαν.

Ἐάν μοι ἀκολουθήσητε, θὰ σᾶς ὁδηγήσω ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὸ οἶνοπωλεῖον, ἀπὸ τοῦ ναοῦ εἰς τὸ ἀμφιθέατρον· θέλομεν διατρέξει τὸν ἔρημον παρθένων γυναικωνίτην, ὃν πορφυροβαφὲς παραπετάσμα ἀπέκλειε τῶν ἀδιακρίτων ὀρθαλμῶν· θὰ πατήσωμεν τὸ ἱερὸν τῆς Ἰσίδος καὶ θὰ

διεγείρωμεν τὰ τεχνάσματα τῶν ἱερέων· θέλομεν καθεσθῆ ἐπὶ τῆς ἑδρας τοῦ Μαρμῖα, ὅπου ὁ Κικέρων ἀνέγνωσε πρὸς τὸν Μάρκον Μάριον τὰς βίβλους, ἃς τινὰς ἐν Πομπηίᾳ συνέγραψεν, ὅπου ἔκλαυσε σὺν τῷ Σκευδῶλᾳ τὸν θάνατον τῆς προσφιλοῦς του Τυλλίας· ἴσως θέλομεν ἐπανεύρει κατὰ γῆς τὸν κάλαμον, δι' οὗ πρὸ μικροῦ ἐπεξεργάσθη τὸ de officiis σύγγραμμά του.

Καὶ διατί ὄχι; Ἰδέτε· τὰ ἔχνη τῶν ἀμαξῶν εἶναι ἔτι κεχαραγμένα ἐπὶ τῶν λίθων, τὰ ἐργαστήρια ἔχουσιν ἔτι τὰς πραγματείας τῶν· τὰ οἰκοδομήματα μετὰ τῶν ἐπιπλῶν τῶν ἡσύχως ἀναμένουσι τὸν δεσπότην, καὶ ἐντὸς τοῦ δωματίου τῆς νεάνιδος διαμένει ἔτι ἡ κλίνη καὶ τὸ κόσμητρον καὶ ὁ λύχνος ἐπὶ τοῦ ἐπιχρύσου λυχνούχου. Εἰς τοὺς τάφους ἀκόμη σώζονται τὰ ὀστᾶ ἐντὸς τῆς κάλπης, μεμιγμένα μετ' ἐλαίου καὶ εὐώδους οἶνου. Εὐχαρὶς ἀμφορεὺς ἀναδίδει ὑγρὸν, καὶ τὰ πρόσφατα αὐτοῦ ἔχνη εἶναι ἐντετυπωμένα ἐπὶ τοῦ μαρμάρου. Θέλομεν ἀνεύρει τὸν ἐκ μέλιτος πλακοῦντα, τὸ ἀγγεῖον τοῦ μυρσέου, τὰ ξύλα ἐφ' ὧν προσηρτᾶτο ὁ πούς τοῦ ἐνόχου, καὶ τὸ περιδέραιον, ὅπερ ἐκόσμιε τὸν τράχηλον τῆς δεσποίνης.

Ἐκεῖ βλέπετε ἀγγεῖα, κάδους, ποτήρια, φιάλας, δίσκους, πινάκια, λύχνους· ἄρτους ἐν τῷ κλιβάνῳ, ἐλαίας ἐν δοχείῳ· ἐκεῖ πονηρὸν γρά-

ψαντα ἐπὶ τῶν μαρμάρων τῆς ἀγορᾶς γελοιογραφίαν ἀφορῶσαν τοὺς ἄρχοντας· ἄλλου ἄλλος ἐνεπιστεύθη εἰς τοὺς τοίχους τοὺς ἑρωτάς του, καὶ ἐδῶ μαθητάριον ἐνεχάραξεν ἐπὶ παραστάδος μετὰ διπλῆς ὀρθογραφίας τὴν ἀρχὴν τῆς Αἰνείαδος

Arma virumque cano, Trojae . . . »

Πρὸ τῶν θαυμασιῶν τούτων αὐτομάτως θὰ προφέρωσι τὰ χεῖλη σας τὴν ὥραίαν τοῦ Σχιλλέρου ᾧδὴν.

« Ποῦ φέρεῖ ἡ θριαμβευτικὴ αὐτὴ ἀψίς ; ἀναγνωρίζεις τὴν ἀγοράν ; ὁποῖαι εἰκόνες παρίστανται ἐπὶ τῶν ἐδρῶν τούτων τῶν ἀρχόντων ; Προηγηθῆτε, ἀναγνώσται, ἐν τῷ σκότει. Ἄς ἀναβῇ ὁ πραιτώρ, ὅπως δικάσῃ ἐπὶ τοῦ βήματος· ἄς παρυσιασθῇ ὁ κατήγορος καὶ ὁ μάρτυς. Νεανίσκοι, ἵνα τί ἀργεῖτε ; Προστρέξατε. Ἐνταῦθα σώζονται ἀκόμῃ τὰ ὥραια ἀγγεῖα. Ἐμπρὸς παρθένοι ! χύσατε τὸν οἶνον ἐντὸς τῶν Τυρρηνικῶν κρατήρων. Δὲν βλέπω τὸν τρίποδα ὑπὸ τὰς ὥραις περωτάς σφίγγας ; Συνδαυλίσατε τὸ πῦρ. Ἐλθετε, δούλοι· ἐκπυρίσατε τὴν κάμινον.

« Τί περιέχει τὸ κιβώτιον τοῦτο ; Ὡ παρατηρήσατε τί στέλλει ὁ μεμνηστευμένος, παρθένοι. Περιδέραια χρυσᾶ, πολυτίμους λίθους ἀκτινοβολούντας. Ὁδηγήσατε τὸν νυμφίον εἰς τὸ εὐῶδες λουτρόν· ἰδοὺ διατηροῦνται ἔτι τὰ λιπαρὰ ἀρώματα· ἀνευρίσκω τὸ ψιμμύθιον ἐντὸς τοῦ ἑσκαμμένου κρυστάλλου . . . »

« Ἀλλὰ ποῦ εἶναι οἱ ἄνθρωποι, οἱ προπάτορες ; Ἐν τῷ μουσεῖῳ ἀκόμῃ τώρα μένει ἐπισεσωρευμένος πολῦτιμος θησαυρὸς παπύρων. Ἐπίσης εὐρίσκετε γραφίδας, κηρίνας τραπέζας· οὐδὲν ἀπωλέσθη· ἡ γῆ πιστῶς διεφύλαξε τὴν παρακαταθήκην, καὶ αὐτοὶ οἱ ἐφέστιοι εὐρίσκονται εἰς τὴν θέσιν των. Ἄπαντες οἱ θεοὶ ἀνευρίσκονται· διατί ἄρα λείπουσιν οἱ ἱερεῖς ; Οἱ βωμοὶ εἶναι ἀκόμῃ ἐπὶ ποδός· ὦ ἔλθετε, θύσατε . . . ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἡ θεότης λείπει ἀπ' αὐτῶν· θύσατε ἐπ' ὀνόματι αὐτῶν τὰς θυσίας ! . . . »

*
*
*

Ἡ Πομπηία ἔκειτο ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως, 30 χιλιόμετρα ταύτης ἀπέχουσα καὶ 12 τοῦ κρατήρος τοῦ Βεσουβίου· παρὰ τοῖς τείχεσιν αὐτῆς διακυγῆς ἔρρεε καὶ θαψιλῆς ὁ Σάρνος, ὁ τὴν σήμερον σχεδὸν ὅλως ξηρὸς. Συμπεριλαμβανομένων τῶν κωμῶν εἶχεν ἐπτὰ καὶ ἡμίσεος χιλιομέτρων περιφέρειαν. Εἶχε σχῆμα ἑλλειπτικὸν καὶ μῆκος μέγιστον μὲν 4100 χιλιομέτρων τὸ δ' ἐλάχιστον 700.

Περιελαμβάνετο δ' ἐν τῇ Καμπανίᾳ, τῇ γῇ ἐκείνῃ, ἥτις μόνῃ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἰταλίας ἔσχε τὴν προσωνομίαν εὐδαίμων. Ἐπετῆρει δὲ τῶν Σταβίων, τῆς Νεαπόλεως, τοῦ Ἡρακλείου, τῆς Καπρέας, τοῦ ἄντρου τοῦ Τιβερίου, τοῦ ἀκρωτηρίου Μισσηνοῦ, τοῦ ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου ὑμνηθέντος· ἡ θάλασσα ἥτις ἐνώπιόν της ἐξετείνετο καὶ ἥτις ἔλουε τὰς ἐκ μαρμαρίου βαθμίδας τῶν πόλεων της ἦν ἡ πατρίς τῶν Σειρήνων· τὰ ὄρη, οἱ σκόπελοι, αἱ νῆσοι, τὰ ἀκρωτήρια, τὸ πᾶν πέριξ ἀνεμίνεσκε τοὺς πρώτους μύθους, τὴν πρώτην ποίησιν, τοὺς πρώτους θαλασσοπόρους.

Ὁ εὐρύτατος τῆς Πομπηίας λιμὴν ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ δολόκληρον στόλον, διὸ καθίστα τὴν πόλιν ταύτην εὐχερесеστάτην πρὸς τὸ ἐμπόριον καὶ διὰ τοῦτο πλουσίαν καὶ ἀκμαζούσαν. Εἶχε τέσσαρας πύλας, καὶ μέχρι τοῦδε ἀνεσκάφησαν ἐν ἀμφιθέατρον, δύο θέατρα, ἑξ ἀγοραὶ, ἑννέα ναοὶ, ἑκτενὴ λουτρά, εἴς στρατῶν, καὶ πηγαὶ ἀνὰ πᾶσαν ὁδόν.

Ὁ Κικέρων διήλθεν ἀρκετὰ ἔτη ἐν Πομπηίᾳ, ἐν ᾗ ἡ διαμονή, ὡς ἐν Τούσκλῳ, ἦν αὐτῷ προσφιλεστάτη. Ὁ Ὀκταβιανὸς, ἐχθρευθεὶς τὸν Ἀντώνιον, ἐνταῦθα μετ' αὐτοῦ ἐφιλοξενήθη ἡμέρας τινάς· ὁ Κλαύδιος μέλλων αὐτοκράτωρ, διέμεινεν ἔτη τινὰ μετὰ τοῦ υἱοῦ του Δρούσου· Φαῖδρος ὁ μυθοποιὸς ἐνταῦθα ἐκρύβη φεύγων τὴν καταδίωξιν τοῦ Τιβερίου καὶ τοῦ Σηϊανοῦ, καὶ ὁ Σενέκας ἀνεμίνεσκεν εἰς τὸν Δούκουλλον ὡς προσφιλεῖς ἀνέμνησιν, ὅτι διήγαγε τὴν νεότητά αὐτοῦ ἐν Πομπηίᾳ.

Οἱ Τυρρῆνοί καὶ οἱ Πελασγοὶ ὑπῆρξαν κυρίως οἱ κτίσται τῆς Πομπηίας. Ἐπειτα δ' αὕτη διαδοχικῶς ἐκυριεύθη παρὰ τῶν Ἑτρούρων, τῶν Σκυνιτῶν καὶ τέλος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, πρὸς τοὺς ὁποίους, διέκειτο ἐχθρικῶς, μετὰ τοῦ Ἀννίβα ἐνωθεῖσα· μετὰ ζήλου δὲ συμμετέσχε τοῦ συμβαχικοῦ πολέμου. Ἀντέστη πρὸς τὸν Σύλλαν, ὅστις τὴν ἐπολιόρκει, καὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ Ἰταλικοῦ πολέμου, οἱ κάτοικοι τῆς Πομπηίας ἀπέστειλαν στρατιωτικὴν ἀποικίαν, ἥς ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς ὁ Πόπλιος Σύλλας, ἀνεψιὸς -οῦ δικτάτορος.

Οἱ μετὰ τὸν Αὐγουστον ἱστορικοὶ δὲν ἀναφέρουσι πλέον περὶ τῆς Πομπηίας μέχρι τοῦ ἔτους 59. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁ Λιβινήτιος Ῥήγουλος, ἥδη ἐκβληθεὶς τῆς γερουσίας τῆς Ῥώμης, ἐτέλεσε ξιφομαχικοὺς ἀγῶνας εἰς τὸ ἀμφιθέατρον, καθ' οὓς προσέτρεξαν πολλοὶ τῶν κατοίκων τῆς γείτονος

Νουκερίας. Διὰ λόγους, οὓς ἀγνοοῦμεν, ἔρις συνέβη μεταξὺ τινων Νουκρίνων καὶ τινων τῶν κατωίκων τῆς Πομπηίας. Ἐκ τῶν λόγων καὶ τῶν κοινοῶν μεγαλυχῶν κατήντησαν εἰς λιθοβόλησιν καὶ ἡ πόλις ἐγενικεύθη· κάτοικοι τῆς Πομπηίας πρὸς ἀλλήλους, Νουκρίνοι μετὰ Νουκρίνων ἦλθον εἰς τὰ ὄπλα. Ἡ ἔορτὴ ἀνελήθη. Τέλος οἱ κάτοικοι τῆς Πομπηίας πολυπληθέστεροι ὄντες καὶ εἰς τὰς ἰδίαις ἐστίας ἐνίκησαν· πολλοὶ δὲ τῶν Νουκρίνων ἐφονεύθησαν.

Οἱ συγγενεῖς τῶν ἀποθανόντων καὶ οἱ πληγωμένοι συνῆλθον εἰς Ῥώμην ὅπου ἐπαρουσίασαν τὰς ἐριδὰς τῶν εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ Νέρων ἀνέθηκε τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὴν γερουσίαν, ἥτις ὑπακούσασα εἰς τὴν γνώμην τῶν ὑπάτων ἀνέστειλεν ἐπὶ 40 ἔτη τὰ θεάματα ἐν Πομπηίᾳ καὶ διέλυσε τὰ μονομαχικὰ γυμνάσια, σωματεῖα ἐναντία πρὸς τὸν νόμον. Ὁ Λιβινίτιος Ῥήγουλος καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ θορύβου ἐξωρίσθησαν.

Ἰραία γελοιογραφία, ἐν Πομπηίᾳ ἀνακαλυφθεῖσα, ἐπεβεβαίωσε τὴν διήγησιν ταύτην τοῦ Τακίτου. Ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου τῆς ὁδοῦ τῆς τοῦ Ἑρμοῦ καλουμένης παρίσταται στρατιώτης ὅλως ἔνοπλος, φέρων φοίνικα εἰς τὴν δεξιὰν καὶ σημαίαν βεβαμμένην δι' ἐρυθροῦ χρώματος. Ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους εἰκονίζει ῥήτορα δημηγοροῦντα παρὰ βήματι, ἐφ' οὗ ὑψοῦται ἀνὴρ τηβεννοφόρος. Κάτωθι δὲ εἶναι γεγραμμένον.

« Campani, victoria una cum Nocerinis periisocetis »

« Ὁ Καμπανοὶ (κάτοικοι τῆς Πομπηίας) διὰ τὴν νίκην κατεστράφητε μετὰ τῶν Νουκρίνων. »

Πολλὰ τῶν γελοιογραφικῶν τῶν σημερινῶν ξένων ἐφημερίδων δὲν εἶναι καλλίτεροι ταύτης.

Ἄλλ' ἐντοσούτῳ ὁ Βεσούβιος, ὅστις χαριέντως ὑψοῦτο παρὰ τῇ Πομπηίᾳ ἤρχισε νὰ ἐξυπνᾷ. Ὅτι δὲ ἐξετινάχθη ὑπ' αὐτοῦ πῦρ ἀπεδεικνύετο ἐξ ἀρχαίων στερεῶν λαβῶν, ἀλλ' αἱ ἀρχαῖαι παραδόσεις οὐδεμίαν τούτου ποιοῦνται μνηεῖαν.

Ὁ Πλίνιος διηγεῖται, ὅτι μετὰ τῶν θαυμάτων, τῶν ἐπὶ τῆς συνωμοσίας τοῦ Κατιλίνα συμβάντων, ὁ Μάρκος Ἐρένιος βουλευτὴς τῆς Πομπηίας ἐφονεύθη ὑπὸ κεραυνοῦ, γαληνιαίου ὄντος τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὁ Κικέρων, τοῦ ὁποίου ὁ ἡδὺς τῆς Καμπανίας ἀὴρ παρῶξυνε τὴν ματαίαν ποιητικὴν ἐπὶ τῇ περιστάσει ταύτῃ συνέθεσε δύο στίχους, τοὺς ὁποίους πάντες οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἰδίως ὁ Σαλλούστιος περιεγέλων.

Κατὰ τὸ 50 ἔτος Μ. Χ. ἤρχισαν οἱ σεισμοὶ, ὧν τελευταῖος ὁ καὶ ἐλθριώτατος ἦν ὁ τῷ 63

ἐπὶ Νέρωνος συμβάς. Αὐτὸς οὗτος ὁ Νέρων μάλιστα εὗρίσκετο ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Νεαπόλεως καὶ εἰδοποιηθεὶς περὶ τοῦ κινδύνου δὲν ἠθέλησε νὰ καταλίπῃ τὴν σκηνὴν πρὶν ἢ παύσῃ πρῶτον ὁ τερετισμὸς προσφίλους τινος αὐτῷ ἤχου.

Ὁ Σενέκας ἀναφέρει περὶ τοῦ σεισμοῦ τούτου. Ἡ Πομπηία, τὸ Ἡράκλειον, ἡ Νουκερία ὑπῆρξαν ἐκ τῶν μάλλον παθουσῶν πόλεων. Πολλὰ οἰκοδομήματα τῆς Πομπηίας ἦσαν ἐτι ἡρειπωμένα, ὅτε ἔφθασεν ἡ τελευταία καταστροφή. Ἡ Νεάπολις ἀπώλεσε περισσότερα ἰδιωτικὰ ἢ δημόσια οἰκοδομήματα. Ἐκτακτα δὲ φαινόμενα ἠκολούθησαν τὴν συμφορὰν ταύτην. Ἀγέλη 600 κτηνῶν, ὡς λέγει ὁ Σενέκας, ἔμεινε νεκρά· τὰ ἀγάλματα κατεάγησαν, καὶ ἐβλεπέ τις περιερχομένους τὰς ὁδοὺς ἀνθρώπους ἀπολέσαντας τὸν νοῦν καὶ τὰ αἰσθήσεις.

Τέλος τῇ 23 Νοεμβρίου τοῦ 79 ἔτους Μ. Χ. ὁ Βεσούβιος ἀφυπνίσθη καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν μανίαν, ἠνέωξε χάσματα, ἐσχίσθη εἰς πολλὰ μέρη, ἐξέχυσε φλόγας, λάβας, ζέον ὕδωρ, κόνιν, λίθους, μάζας πετρῶν καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐννέα πόλεις εἶχον ἀφανισθῇ τοῦ προσώπου τῆς γῆς.

Ποὺ ἦσαν ἡ Πομπηία, αἱ Σταβίαι, τὸ Ἡράκλειον, ἡ Ῥετίνη, οἱ Ὀπλόντοι, τὸ Τεγיאνόν, ἡ Ταυρωσία, αἱ Κόσσαι, ἡ Οὐέσερις; ἦσαν ἔρημος σκοτεινὴ καὶ καπνίζουσα.

Οἱ κάτοικοι τῆς Πομπηίας ἄνευ πατρίδος μείναντες ἔκτισαν παρ' αὐτῇ, οὐ μακρὰν ταύτης δευτέραν. Οὕτως οἱ κάτοικοι τοῦ Torre del Greco (Πύργος τοῦ Ἑλλήνος), τοῦ τοσάκις ὑπὸ τοῦ Βεσούβιου καταστραφέντος πάντοτε ἐπανέκτισαν τὰς νέας οἰκίας τῶν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ἐρειπίων. Τὸ χωρίον κτισθὲν ὑπὸ τῶν ὑπολειπομένων κατοίκων τῆς μεγάλης Πομπηίας ἐξηκολούθησε καλούμενον Πομπηία, καὶ κατωκίθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἕως οὗ νέα καταστροφή, παρεμφερὴς πρὸς τὴν ἐξαλείψασαν τὴν μητέρα ἐξηφάνισε καὶ τὴν θυγάτέρα.

Πολλὰ ὑποθέσεις πολλάκις ἐγένοντο κατὰ διαφόρους χρόνους περὶ τῆς θέσεως τῆς Πομπηίας, ἀλλ' αἱ ἀνασκαφαὶ μόλις τῷ 1748 ἤρχισαν ἐπὶ Καρόλου Γ' τοῦ Βουρβόνου. Χωρικοὶ, σκάπτοντες τάφρον, ἀνεκάλυψαν οἰκοδομὰς, εἰκόνας, ἀγάλματα καὶ παντὸς εἶδους ἀντικείμενα· ὁ βασιλεὺς Κάρολος ὁ Γ' διέταξε νὰ μὴ διακοπῶσιν αἱ ἀνασκαφαί, καὶ ἔκτοτε ἐξακολουθήσασαι αὗται μέχρι τῆς σήμερον, ὅτε μὲν ναί, ὅτε δὲ ὅχι καὶ πάντοτε βραδέως, ἡδυνήθησαν νὰ

φέρωσι τοιουτοτρόπως εἰς φῶς τὸ τρίτον σχεδὸν τῆς Πομπηίας.

II.

Οὐδὲν μᾶλλον ἐνδιαφέρον καὶ εὐάρεστον πλὴν καὶ οὐδὲν ἐνοχλητικώτερον ἐκδρομῆς εἰς Πομπηίαν. Ἄν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν χάρτου ἢ ὁδηγοῦ ἀποφασίσῃς νὰ ἐπισκεφθῇς δύο ἢ τρία τῶν κυριωτέρων μνημείων καὶ ὅχι περισσότερα, προτιμῶν τὰς νεωτέρας ἀνασκαφάς, παραβλέπων πάντα τὰ ἄλλα καὶ μὴ προστεκνύμενος ὑπὸ τινος τοιχογραφίας, ὑπὸ ἀναγλύφου τινὸς διαβλεπομένου μετὰ τῶν κινόνων καὶ τῶν κιγκλίδων, θὰ διέλθῃς πρῶτον πάσης ἄλλης διασκεδαστικωτέραν καὶ διδακτικωτέραν. Ἄν ὅμως τυφλοῖς ὁμμασιν εἰσέλθῃς εἰς τὴν Πομπηίαν, τὰ πάντα ἐπιθυμῶν νὰ ἴδῃς, νὰ σκεφθῇς ἐπὶ πάντων, νὰ διέλθῃς πάντα πρόδρομον, πᾶν περιστύλιον, πᾶν οἶνοπωλεῖον, πᾶν ἐργαστήριον, πάντα ναὸν, θὰ αἰσθανθῇς ταχέως σεαυτὸν κατελιγμένον ὑπὸ ἀνίας καὶ ἀτονίας ἀκαταμαχῆτου. Ἡ ἀπέραντος ἐκείνη σειρὰ τῶν κατεβρωγόντων καὶ καταβρέοντων τοίχων θὰ σοὶ ἐπισκοτίσῃ τὴν καρδίαν· οἱ ὀφθαλμοί σου θὰ καταπονεθῶσιν ἀναζητοῦντες ὑπὸ τοὺς ἀποκεχρωματισμένους πίνακας καὶ τὰς ἐξηλειμμένας ἐπιγραφὰς τὰ διαγράμματα τῶν εἰκόνων καὶ τῶν στοιχείων, καὶ ἡ φαντασία ἀνασκευάζουσα ἅπαντα τὰ κατερειπωμένα ἐκεῖνα οἰκοδομήματα· θέλεις αἰσθανθῇ τὸ μέτωπον κεκαυμένον ὑπὸ τοῦ φλογεροῦ ἡλίου τῆς μεσημβρίας, τὸν ὅποιον οὐδὲν στέγασμα ἀποκρούει ἐν Πομπηίᾳ καὶ θέλεις ἀπέλθῃς δυσηρεστημένος καὶ δυσχεραίνων. Διὸ θέλομεν ἐνδιατρίψῃ περὶ τρία μόνον ἢ τέσσαρα μέρη τῆς Πομπηίας, ἀφίνοντες κατὰ μέρος τὰ λοιπὰ, προσπαθοῦντες νὰ ἐκθέσωμεν τὴν περιγραφὴν τῶν ὀλίγων μνημείων ἅτινα θὰ ἐκλέξωμεν μεθ' ὅσης οἶόν τε ἀκριβεῖας καὶ σαφηνείας.

* *

*

Ἡ κυρία εἰς Πομπηίαν εἴσοδος εἶναι ἡ διὰ τῆς ὁδοῦ τῶν Τάφων. Διὰ τῆς ὁδοῦ τῶν νεκρῶν πορεύεται τις πρὸς τὴν πόλιν τῶν νεκρῶν! Οἱ τάφοι κείμενοι δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν σχηματίζουσι χαρίεντα οἰκοδομήματα ἀπομεμονωμένα, ἀνὰ μέσον τῶν ὁποίων διέρχεται πλατεῖα ὁδός. Οἰκίαι τινες κεῖνται εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀποτελοῦσαι μετὰ τῆς ὁδοῦ τῶν τάφων τὸ προάστειον Augustus-Felix ἐκτὸς τοῦ περιβάλλου τοῦ τείχους.

Ἐνταῦθα οἰκογένειαι δολόκληροι μετὰ τῶν ἀπελευθέρων τῶν ἀναπαύονται ἡνωμένοι, ὥσει ἔζων

παρὰ ταῖς ἐστίαις τῶν. Ἡ μήτηρ ἐνταῦθα καίται παρὰ τῷ πατρὶ, καὶ οἱ υἱοὶ κατὰ τὴν ἡλικίαν παρὰ τῇ μητρὶ, ἐνῷ οἱ δούλοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἀναπαύονται πῆριξ μετὰ σεβασμοῦ.

Περιγράψωμεν τὸν τάφον τῆς Νεβοληίας Τίχης καὶ τοῦ Μουνατίου Φαύστου.

Ἐπὶ πλατέος βάθρου ὑψοῦνται δύο βαθμίδες ὑποστηρίζουσαι βωμὸν ἐκ μαρμάρου, γεγλυμμένον ἐκ τριῶν πλευρῶν καὶ τελευτῶντα εἰς κορυφὴν κορωνίδᾳ, ἐφ' ἧς μετὰξὺ δύο συμπλεγμάτων φύλλων καὶ ἀνθέων ἀκάνθης ἐξήρχετο ἡ πρωτομή τῆς Νεβοληίας Τίχης. Ἐπὶ τοῦ μαρμαρίνου βωμοῦ, ἐκ τῆς πρὸς τὴν ὁδὸν πλευρᾶς, ἀναγινώσκεται ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή.

« Νεβοληία Τίχη ἀπελευθέρᾳ τῆς Ἰουλίας, ἀνήγειρε ζῶσα ἔτι τὸ μνημεῖον τοῦτο δι' ἑαυτὴν καὶ τὸν Γάτον Μουνατίον Φαῦστον σεβάστειον (*) καὶ κάτοικον τοῦ προαστείου τούτου, ᾧ ὁμοφώνως τῷ λαῷ οἱ δεκουρίονες ἀπένειμαν τὰς τιμὰς τοῦ διεδρίου (**) πρὸς ἀνταμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του. Ἀνήγειρε δὲ τὸν τάφον τοῦτον προσέτι διὰ τοὺς ἀπελευθέρους καὶ τὰς ἀπελευθέρους τῶν. »

Ἰπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἀνάγλυφόν τι παριστᾷ τὴν θυσίαν τὴν γενομένην κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ταφῆς τοῦ Μουνατίου. Ἐν τῷ μέσῳ νέος τις ὁ κάδωλος (camillus), λειτουργὸς τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν τίθησι τὴν κάλπην ἐπὶ τοῦ βωμοῦ. Ἄλλο δέ τι μειράκιον, υἱὸς ἴσως τοῦ Μουνατίου, παρίσταται. Δεξιόθεν φαίνονται οἱ δεκουρίονες, (***) οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν ἰσοπολιτίδων καὶ οἱ σεβάστειοι τηθέντους φέροντες, ἀποδίδοντες πρὸς τὸν διακεκρυμμένον συνάδελφον τὰ τελευταῖα καθήκοντα. Ἀριστερόθεν ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ μετὰ καλῶν ἀνθέων προβαίνουνσι πρὸς τὸν βωμὸν καὶ ἀναθέτουσιν εἰς τοὺς θεοὺς τὰς προσφοράς αὐτῶν καὶ τὰς δεήσεις. Μετὰξὺ δὲ πάντων

(*) Σεβάστειοι (Augustales) ἐκαλεῖτο παρὰ Ῥωμαίους τᾶς τις ἱερῶν ὑπὸ Αὐγούστου καθιερωθεῖσα, ἧς ἔργον ἦν τὸ ἐπιτηρεῖν κατὰ τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς τὰς πρὸς τιμὴν τῶν Λαρήτων τῶν ὁδῶν (Lares compitales) τελούμενας, θεοτήτων τῶν τριόδων, εἰς αἷ ἀνήγειρον βωμοὺς ὅπου αἱ ὁδοὶ συνηγνόντο. Σ. Μ.

(**) Διέδριον (bisellium) ἦν μεγαλοπρεπὴς ἔδρα διὰ τοὺς ἐπισήμους ἄνδρας καὶ ἰδίως διὰ τοὺς σεβαστέιους, ἐστημένη εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Ῥώμης κατὰ τε τὸ θέατρον καὶ ἄλλα δημόσια μέρη ὡς ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ ὁ ἡγεμονικὸς δίφρος (sella curulis). Σ. Μ.

(***) Ἦσαν οὗτοι γερουσιασταὶ κατὰ τὰς ἰσοπολιτίδας, οἵτινες ὡς ἐκ τῆς τάξεως ἦν κατεῖχον καὶ τῶν ἔργων ἅτινα ἐν τῇ πόλει ἐπετελοῦν, ἰσοδυναμοῦν πρὸς τοὺς γερουσιαστὰς τῆς Ῥώμης. Σ. Μ.

διακρίνεται κομψή νεῖς, παραδεδομένη εἰς τὴν Θλίψιν· εἶναι δ' αὕτη ἡ Νεβολήτα.

Ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ προσώπου τοῦ μνημείου εἶναι γεγλυμμένη ναῦς, καθ' ἣν στιγμὴν εἰσέρχεται εἰς τὸν λιμένα· καὶ συστέλλει τὰ ἱστία· κεφαλὴ δ' Ἀθηνᾶς εἰκονίζεται ἐπὶ τῆς πρῶρας ταύτης. Ἀναφέρεται ἄρα γε ἡ παράστασις αὕτη εἰς τὸ θαλάσσιον ἐμπόριον ὅπερ κατέστησε περιφανὲς ὁ Μουνάτιος παρὰ τοῖς Πομπηϊανοῖς, ἢ εἶναι ἀλληγορία τῆς τελευταίας σκηνῆς τῆς ζωῆς;

Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς προσόψεως παρίσταται τὸ δαίδριον, τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ μνημονευόμενον. Μόνη ἡ γεροντία εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦ ν' ἀποδώσῃ τὴν τιμὴν ταύτην εἰς τοὺς ἀναδεικνυμένους αἰετοὺς ἀμοιβῆς παρὰ τῆς πατρίδος· οὗτοι ἀπελάμβανον τὸ δικαίωμα νὰ καθέζωνται εἰς τὰς δημοσίας συγλεύσεις, εἰς τὰ θέατρα καὶ τὰς δημοσίας πανηγύρεις ἐν μέρει διακεκριμένῳ.

Ἀπὸ τῆς προσόψεως τῆς ἀντιθέτου τῇ ὁδῷ εἰσέρχεται τις διὰ μικρᾶς θύρας εἰς τὸν περιστερεῶνα (columbarium) δωμάτιον, ὅπου ἐνπαθέστον τὰς κάλπας, ἀνεσκαμμένον κατὰ τὴν βᾶσιν τοῦ μνημείου, ὅπερ ἦτο χαμηλὸν καὶ στενόν, διὸ εἰς μόνος μὲ τὴν κεφαλὴν κεκλιμένην ἐπὶ τοῦ στήθους ἡδύνατο νὰ εἰσέλθῃ· περὶ ἔν τῷ τοίχῳ ἀνοίγονται κοιλώματα ἡμικυκλοειδῆ, ἐντὸς τῶν ὁποίων περιείχοντο αἱ κάλπαι μετὰ τῆς τέφρας τῆς ἐκ τῆς πυρᾶς ὑποληφθείσης. Εἰς τὴν μεγαλειτέραν τῶν ὑδριῶν εὐρέθη μέγας πῆλινος ἀμφορεὺς περιέχων κόκκιν καὶ ὁστᾶ. Ἦσαν δ' ἔως ταῦτα τὰ λείψανα τῆς Νεβολήτας καὶ τοῦ Μουνατίου συνηγμένα. Ἄλλα κάλπαι περιείχον ἄλλα ὁστᾶ καὶ τὸ νόμισμα τὸ πρὸς πληρωμὴν τοῦ Χάρωνος· ὕψωμά τι ὠλοδομημένον ὑποβαστάζει λύχρον ἐνώπιον ἐκάστης λάρνακος· ἀνεκαλύφθησαν δὲ καὶ τρία ὑέλινα ἀγγεῖα περικεκλεισμένα εἰς ἄλλα μολύβδινα, ὧν τὸ μὲν περιεῖχε καθαρὸν ὕδωρ, τὰ δὲ ἄλλα δύο ὕδωρ καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον καὶ τέφραν καὶ ὁστᾶ καὶ λείψανα τῶν σπονδῶν, ἄνθη καὶ οὐσίας εὐώδεις, χεόμενα συνήθως ἐπὶ τῶν λειψάνων τῶν νεκρῶν, ὅτε ταῦτα συναθροίζόμενα ἀπὸ τῆς πυρᾶς ἀπετίθεντο ἐν τῷ τάφῳ.

Κατὰ τὸ μέσον περίπου τῆς ὁδοῦ πῶν τάφων ἀπαντᾶται μικρὰ θύρα δι' ἣς εἰσέρχεται τις εἰς περιτείχισμα δικτυωτοῦ οἰκήματος, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ὁποίου εἶναι ἐξωγραφισμένοι τῶνες, γῆνες καὶ ἄλλα πτηνά. Εἶναι δὲ τοῦτο τρίκλινον, σχηματιζόμενον ὑπὸ τριῶν ἐδρῶν ἐκτισμένων ὑπὸ τὰς ὁποίας ἔστων προσκεφάλαια καὶ

τάπητας, καὶ ἐφ' ὧν ἀνεπαύοντο οἱ δαιτυμόνες.

Εἰς τὸ τρίκλινον ἐτελεῖτο τὸ ἐπικήδειον συμπόσιον μετὰ τὴν κηδείαν. Θέσις δέ τις ἔμενε κενὴ διὰ τὸν τετελευτηκότα. Ἐπὶ μικρᾶς στήλης ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τρικλίνου ἐτίθετο ἡ κάλπη τοῦ ἀποθανόντος· ῥόδοις ἐστεμμένη· διεσκορπίζοντο ἄνθη, σπονδαὶ ἐγίγνοντο, κρέας διενέμετο εἰς τὸν λαὸν καὶ συνέβαιναν, ὥστε συνεχῶς ἀναπληροῦντες τὰ ποτήρια διὰ Βεσουβιανοῦ οἴνου, οἱ δαιτυμόνες νὰ λησμονῶσιν, ὅτι ἐν ἐκείνῳ τῷ μέρει εἶχον συναθροισθῇ διὰ τελετὴν θλιβεράν.

Ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὁ θάνατος δὲν ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τὴν ἀπεχθῆ καὶ ἀποσκορακιστέαν ἔποψιν, ἣν ἔδωσαν εἰς αὐτὸν διὰ τῶν φοβερῶν πανυχισμῶν των οἱ ἀθληταὶ τοῦ μέσου αἰῶνος. Διὰ τούτους ὁ θάνατος εἶναι ἀπαίσιος δαίμων, ὅστις παραινεῖ τὴν τῆξιν καὶ τὴν ἐγκράτειαν καὶ πλήττει τὰς γυμνάς σιαγόνας, ἐνῷ ἐν τῷ μεταξὺ μυκάται ἡ θύελλα ἐπὶ τῶν ὑποθυρίδων τῶν γοθικῶν παραθύρων· ἀπεναντίας δι' ἐκείνους ἦν ὥχρᾳ καὶ ψυχρὰ πλὴν ὥραία θεότης παραινουσα τὰς ἡδονὰς καὶ τὴν χαρὰν. Edamus ed bibamus; post mortem nulla voluptas! Ἄς χαρῶμεν ἐνὸς ὧ τοῦ Φαλέρνου οἴνος ἀφρίζει καὶ ὑπομειδιᾷ ἡ καλλονή, ἔλεγον, αὐριον ἴσως ὁ θάνατος θέλει πλήξῃ τὴν θύραν μας. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τρικλίνου ἐν Πομπηῇ εἰκονίζεται σκελετός, ὅστις ἀνυψῶν διὰ τῆς ἐξηραμμένης χειρὸς του μέγαν κρατῆρα προσκαλεῖ τοὺς κεκλημένους εἰς πόσιν.

Ἐν τοῖτοις ἡ ἀγυιὰ αὕτη τῆς Πομπηῆς οὐδὲν εἶχε τὸ θλιβερόν, ἀλλὰ μάλιστα ἦν ὁ προσφιλέστατος περίπατος τῶν Πομπηϊκῶν. Ἐσκιάζετο δ' ὑπὸ δένδρων καὶ ἔγεμεν εὐωδῶν ἀνθέων.

Κομψὰ ὀρχήματα, νεανίσκοι χαρίζοντες προσέτρεχον ἐνταῦθα κατὰ τὰς ὥρας τοῦ ἀπογεύματος καὶ ἡ ὁδὸς τῶν τεθηνηκότων ἐπληροῦτο ζωῆς καὶ εὐθυμίας. Ἐδραὶ ἐκτισμέναι ἡμικυκλοειδῶς προσέφερον ἀνάπαυσιν εἰς τοὺς ἐδεύοντας, ἀφ' ὧν μεταξὺ κυπαρίσσων καὶ πιτύων ἐφαίνοντο εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ὁ κόλπος τῆς Νεαπόλεως καὶ τὰ περὶ τούτου ὄρη.

(Ἐπεταί ἡ συνέχεια)

Σ. ΛΑΜΠΡΟΣ.

Η ΑΡΓΥΡΑ ΦΙΛΙΣ. (1)

— Γεώργιε!... ἔλεγεν αὐτὴ διὰ διακεκομμένης φωνῆς, εἶναι λοιπὸν ἀληθές, θέλεις νὰ μὲ

(1) Συνέχεια ἀπὸ φυλλ. 80.